

Frieri och bröllopsseder i Österåker

i "den gamla goda tiden"

Här följer 18:e avsnittet i artikelserien "I Österåker fördomdags". Serien bygger på en bok som redaktör Knut Hellberg utgav 1939 efter omfattande forskning i Österåkers historia. Vår artikelserie utgör bl.a. grundmaterial för cirkelstudier om gamla Österåker.

De 17 tidigare avsnitten har varit införda tisdagarna 9, 16, 23 och 30 september, 7, 14, 21 och 28 oktober, 4, 11, 18 och 25 november samt 2, 9, 16, 23 och 30 december.

L .

Den på sin tid mycket kände målaren Joseph Wilhelm Wallander, som levde 1821—1888, var förutom konstnär även en intresserad etnograf och kulturhistoriker. Genom långvarig vistelse på Sävstaholm kom han särskilt att studera Österåker och Vingåker och fick där mångt motiv till tavlor med bilder ur folklivet.

Bland hans efterlämnade papper finnes efterföljande livfulla, ur Nordiska Museets arkiv hämtade beskrivning på ett bröllop i Askarboda by, Österåker. Särskilt är ett av hans konstverk, kallat "Bröllopståg i Österåker" och signerat år 1865, en illustration till vad han här skildrar.

Det händer sig så, att en ung, bonde börjar fatta tycke för en bygdens tärna. Flickan, fastän ung, har haft sina små tycken. Någon förständig svägerska, mor eller syster börjar dock förbereda den tillkommande bruden på, att ungersvennen tycker om henne på allvar, och att han är en bra karl, har pengar o. s. v. Flickan ger slutligen med sig, om också en och annan liten tår fått tillrä över blomsterkinderna.

En afton kommer Per till sin Kerstin, och efter mycket prut och njotstånd får han bli kvar över natten. Då sker frieriet, och de bli tillsammans i all anständighet. Mor får nys om saken, påhälsningarna fortfara i synnerhet om lördagskvällarna. Efter dansen om söndagarna händer även att fästmannen får följa hem, och att flickan sover hos sin vän.

BröH&padanz, Österåker.

EliH m M m \$• W W&IU&Äv U&2I Mj \$&Uorvblm umm

En vit klädning med tyllgarnering, röda band och myrten, pösärmar och spännen i rad utåt bröstet. Midjeband med spänne, klocka, många guldkedjor, bröstbuketter. Kors på halsen. På huvudet en guldkrona med tre fjädrar, granna utkiippta papper (och slöja), omkring kronan spännen och brodyr av alla slag, som betäcker huvudet, löslockar o. s. v.

Bruden trakteras i prästgården med kaffe och vetebröd.

bröllopsgården på samma vis som förut. Hovriddarna rida dock i sporrsträck före för att säga till att bröllopföljet är i annalkande. Man kommer in i första stugan. Spelmännen spela in med brud och brudgum. Prästen håller en bön och talar om äktenskapets betydelse. Därefter gratuleras brud och brudgum av hela släkten. Efter att en sup trakterats vid brännvinsbordet vandrar man in i andra stugan, där gästabudet hål-

därefter dansas schulsa vals, drilj och polska till kl. 2. Då bruden klätt sig i stora dräp (författaren hänvisar till sin n: r 5). Nu står bruden med kron i hand och en näsduk för ögon. Flickorna dansa omkring henne. De äro klädda i blåa liv, röda och brokiga dukar på huvudet, kjol, rött förkläde. Brudpigorna äro oförändrade. Alla hava ljshänderna.

Den första bruden får tag i kronan. Hon dansar i brudgummen, därefter give* bruden en silverpokal med kron. Hon hissas av brudpigorna, i även hålla ljus. Nu sjunger hon den "Alla flickors skål". Därefter dansar hon med varje flicka, sen släckas ut och flickorna tränga sig tillsammans.

Sedan komma gummorna försöka att röva till sig bruden från dem, vilket sker efter hennes nackat motstånd. Bruden drömmar gummorna till och måste nu dansa med varje hustru.

Därpå är det brudgummen och Gossarna överrumplas på sätt

J Österåker (or6om6aejs

Av KNUT HELLBERG

Nu ske uppköpen. Flickan ger sin fästman handskar, hatt och tyg till väst (helst siden). Fästmannen åter förärrar flickan handskar, två silkesschaletter, psalmbok, ringar, lysareband och huckle ("huvudkläde").

Dygden respekteras, så att bruden oaktat alla dessa nattliga möten emottager kronan i all ärbäret, ehuru kanske mången frestelsens stund gått förbi. Den som blir beträdd med olovlig kärlekshandel blir tvingad att bära en egen dräkt på högtidsdagarna utan lysareband. Dessa kläda sig därför vanligen i sorgdräkt eller oplagga (utsocknes).

På viss dag, då dräkterna äro färdiga, gives av fästmannen den röda skarlakanskjorteln, grönt förkläde, yvaxla särk och skor. Fästmön åter ger fästmannen vit vadmalsrock, stövlar, tre västar, tre skjortor, ett hälfat dussin nattkappor samt silkeshalsduk, två par strumpor och två par strumpband, röda och gröna.

När bröllopsdagen nalkas, innan första lysningsdagen om fredagen, följas svärfar och egen far åt till prästen att säga till om lysning. Lördagen därpå komma fästmannen och fästmön åkande till prästen för att läsa. Fästmön är då klädd i randig tröja, gul kjol, rött förkläde, spetskragar samt vitt huckle utanpå valkarna och tyllhucket, vita strumpor och skor. Fästmannen bär vit rock och hatt och silkesschalett om halsen. Båda trakteras av prästen, och han frågar, om de vilja ha varandra o. s. v.

Sedan följes fästfolket åt hem till flickans mor, och fästmannen får sova hos flickan till måndagen.

När bröllopet är utsatt, samlas på lördagen alla de av fadern bjudna kvinnfolken hos brudgummen, där även bruden är närvarande. Kvinnorna medföra till förning gröt och vetekakor. Nu trakteras med kaffe, sedan smör och bröd samt till sist kvällsmål.

Bruden får denna natt icke ligga under samma tak som brudgummen. Hela sällskapet stannar kvar i granngårdarna.

Påföljande morgon sätter sig bruden i vagnen ensam med rotnens soldat, som kör henne till prästgården, där brudklädseln sker. Denna resa företages kl. 4.

Prästfrun eller hennes dotter kläder henne nu på följande vis:

Framåt klockan 12 anländer brudgummen med hela bröllopsföljet. Han är klädd i en lång vit jacka av ylle, därunder röd och grön randig silkesväst, gula skinnbyxor och långstövlar. Han bär vidare blå handskar på händerna (utsydd) samt över skulderna en svart kappa med rött chalonsfoder, som på ryggen bildar ett kors. Till utstyrseln hör slutligen röd silkeshalsduk samt spetskrage och hatt.

Brudgummen stiger in till bruden, vilken fäster en bukett på hans högra axel. Därefter går bruden ut, nickande till höger och vänster och sätter sig i vagnen, åtföljd av prästens dotter (den som klätt bruden).

Så komma brudtärnorna. Dessa ha Vingåkers stora dräkt med guldbälte, gröna förkläden, svarta korttröjor, utsydd handskar, silkesschalett, röda valkar, lysareband och Österåkers huckle. Därefter följa flickor, klädda i Österåkers stora dräkt men över den blå långtröja.

Tåget sättes i gång mot kyrkan. Först rida spelmännen i vita rockar och svarta kappor med rött kors på ryggen, sedan brudgummen mellan två herrar, så övriga ryttare, alla med kors. Därefter kommer bruden i vagnen. På sidorna se vi hovriddarna med vita rockar, svarta kappor med kors. Närmast komma sedan tvenne brudtärnor i var sin vagn samt vidare högtidsklädda gummor och gubbar i vagnar.

Vid kyrkogårdsgrinden stannar tåget. Spelmännen gå främst. Därefter kommer brudgummen, ledd av en herre och följd av hovriddarna. Så följa brudtärnorna, därefter bruden (ledd av en herre), vidare gummorna och sist gubbarna.

Skaran går in och upp till koret under orgelmusik.

Vid altaret niger bruden för brudgummen, varefter han tar hennes hand, och så gå de fram. På sidorna stå till vänster tärnorna, till höger brudriddarna och runt omkring församlingen.

Efter vigseln hålles brudpällen över brudparet av hovriddarna på ena sidan och brudtärnorna på den andra.

En psalm sjunges, därefter återvända brud och brudgum hand i hand, följda av brudtärnorna och så de övriga.

Från kyrkan sker färden till

les och ett hästskobord står dukat. Spelmännen gå först, vidare se vi brudtärnorna gå först in en på var sin sida och börja sedan att gå på bänkarna runt omkring bordet och mötas på mitten (det var, sade man sig i tysthet, för att bortjaga trollen).

Uti mitten framför hästskon sitta brud och brudgum, vid bruden placeras prostinnan, släkten och de övriga kvinnorna, vid brudgummen prästen, länsmannen, herrarna, släkten och de övriga bönderna.

På bordet stå stora silverbägarer, tårter, bakelser, ostkakor, stjärnkakor, blommor o. s. v. Bröllopsmiddagen består av potatis, pudding, skinka, bruna bönor, bringa, fisk och buljong.

Den som bär in steken företrädes av spelmännen. Nu håller prästen ett tal till de nygifta. Man dricker deras skål, och en tallrik föres omkring, och på den läggs penningar för de nygifta. Brud och brudgum ha framför sig en tallrik, de ta av sin mat och lägga på denna tallrik. En vacker sinnebild att dela med sig av överflödet åt de fattiga!

Vid bröllopsmiddagen serveras även bakelser och tårter samt vin.

Man vandrar omsider in i arvstugan och får kaffe. Under tiden avdukas bordet. Gubbarna gå nu på nattstuga och röka. Därefter börjas dansen. Brud och brudgum dansa med hela släkten polska,

je dräkt, vardagsdräkten. De fortfar till kl. 4, och då far J ten. Han spelas ut och dri färdknappen (vin blandat brännvin och sirap).

Brud och brudgum ligga nattstugan, de andra i stug runt omkring. Under natten stjåles så mycket av de sov som möjligt.

Brud och brudgum måste pstiga om morgonen och bjuc ännu liggande gästerna kaffe brännvin på sängen. Härefter des frukost vid dukat bord, därpå sker auktion på de u natten bortstulna persedlarns går det muntert till, och må kvickhet av ganska grovt mottages med allmän muntel. Många få i stigar bakom utth ka sina skor och strumpor.

Middagen ätes vid ett lika bord som bröllopsdagen med s ma rätter. Därefter är dans, < skymningen skiljas alla åt.

Författaren tillägger: Bri måste bröllopsaftonen även di med mjölkgummorna, som ib kunna vara 30 till antalet (så las de som föra mjölk till bröll och bestå av de objudna hust na). Dessa komma kl. 6 och få som hästkarlar och drängar vid särskilt bord.

Detta är i korthet — slutar l länder — vad jag kunnat uppf men mycket återstår ännu för skaren att iakttaga hos detta i så rikt på egenheter så i drä som seder och bruk.

14 länder i Europa har bältesplikt

Från och med 1 januari 1978 har ytterligare fyra europeiska länder infört bilbältesplikt. I stort sett följer de nya länderna - Danmark, Schweiz, Ungern och Västtyskland — samma mall som den svenska lagstiftningen.

England, Grekland, Rumänien

och Österrike överväger f n lags ning på området, medan följ länder redan infört bältesplikt: Belgien, Danmark, Finls Frankrike, Holland, Luxembi Norge, Schweiz, Sverige, Tje< Slovakien, Ungern, Västtysk samt Sovjetunionen och Span